

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 2 2013 | ÅRGÅNG 17

Bokförlaget THALES

INTERVJU MED MARTIN PETERSON, PROFESSOR I FILOSOFI VID
EINDHOVEN UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Varför blev du intresserad av politisk filosofi?

I GYMNASIET BESTOD filosofilektionerna huvudsakligen i att vi diskuterade debattartiklar av Torbjörn Tännsjö. Detta var runt 1992–93, då DN:s debattartiklar fortfarande var ganska långa. Torbjörns artiklar lämpade sig mycket väl för argumentationsanalytiska övningar, vilket jag gillade. Jag märkte snart att det gick att ge till synes rimliga argument för de mest märkliga politiska ståndpunkter. Detta väckte ett allmänt intresse för politik och filosofi. Lite senare, när jag börjat läsa filosofi på Stockholms universitet (parallellt med »riktiga» studier på KTH och KI) märkte jag att påfallande många lärare förfäktade tämligen extrema vänsterståndpunkter. Som en konsekvens av detta gick jag som filosofistudent med i Folkpartiets lokalavdelning i Huddinge. Jag upptäckte snart att avståndet mellan det filosofiska seminarierummet och den kommunalpolitiska vardagen ofta var flera ljusår.

Vilka politiska filosofer har påverkat dig mest?

TILL MIN FÖRVÅNING beskriver jag mig fortfarande som liberal, även om jag nog måste erkänna att det inte vimlar av liberala filosofer som jag ser upp till. Kanske är John Stuart Mill ett undantag. Sedan har vi så klart John Rawls, som är bra utom när han diskuterar maximin och beslutsteori (för då vinner Harsanyi). För tillfället är jag också, liksom många andra, influerad av Amartya Sen.

Vilka frågor anser du är de viktigaste inom politisk filosofi?

DEN VIKTIGASTE FRÅGAN är »Vilka beslut bör samhället fatta?» Andra frågor är underordnade frågan om vad man bör göra. Prat om frihet, demokrati, ansvar och skuld, teorier om välfärd, o.s.v. är inte ointressant. Men inte heller så centralt som många tycks vilja hävda.

Vilka områden inom politisk filosofi har enligt dig blivit negligerade eller fått oförtjänt uppmärksamhet?

POLITISKA FILOSOFER, LIKSOM akademiker i allmänhet, jagar ofta i flock. För tillfället är allt som rör »icke-ideal teori» (eller hur man nu ska översätta »non-ideal theory») väldigt hett, åtminstone på kontinenten och särskilt bland icke-filosofier som intresserar sig för politisk filosofi. Självt har jag lite svårt att förstå varför. En gammal men viktig fråga som jag tycker borde få mer uppmärksamhet är jämlikhet. Alla är för jämlikhet så länge man inte klargör exakt vad det är man pratar om. Detta antyder att det finns mycket arbete kvar för filosofer att göra.

En annan fråga som jag själv tycker är intressant är hur »normala» partier bör förhålla sig till partier som förespråkar värderingar som är, eller på rimliga grunder kan uppfattas som, oförenliga med principen om alla människors lika värde. I Sverige idag tycks inget parti vilja träffa formella uppgörelser med Sverigedemokraterna. Men genom att deras ståndpunkter är väl kända i de flesta frågor uppstår ändå ett märkligt, indirekt samarbete med dem i många frågor. Är det verkligen bättre att vinna omröstningar i Riksdagen med Sverigedemokraternas tysta stöd, än att offra en del makt för att slippa indirekta uppgörelser med dem?

Vad bestämmer enligt dig inriktningen på den akademiska debatten inom politisk filosofi?

NÄSTAN ALLT SOM sägs och skrivs i Sverige är en reaktion på något som sagts eller skrivits av någon mer inflytelserik kollega i den anglosaxiska världen. Men det behöver inte vara så tokigt, med tanke på hur lite pengar Sveriges forskningsfinansiärer anslår till politisk filosofi. Givet de tillgängliga finansiella resurserna kanske det är rimligt att inte försöka göra något helt nytt, utan snarare försöka lämna (ofta ganska små) bidrag till redan pågående internationella diskussioner.

Har den allmänna politiska idédebatten i Sverige enligt dig följt den akademiska debatten?

DET ÄR EN bra fråga som borde gå att undersöka empiriskt. Men utifrån mina egna intryck skulle jag nog vilja påstå att dessa bägge debatter är tämligen skilda. Den allmänna politiska idédebatten i Sverige styrs huvudsakligen av DN, SvD, Sveriges Radio och några få andra medier. Journalisterna läser nog (tyvärr) sällan akademiska tidskrifter. Samtidigt ska man inte underskatta det inflytande som enskilda akademiska skribenter kan ha på den allmänna debatten. Den så kallande »pigdebatten» startades av nationalekonomen Anne-Marie Pålsson. Efter många års intensivt debatterade införde den borgerliga regeringen ett avdrag för hushållsnära tjänster (som undertecknad aldrig utnyttjat). Ett annat exempel är Torbjörn Tännsjö. Flera av de idéer han förfäktade om medicinsk etik runt 1990-95 börjar nu få visst genomslag i den allmänna debatten. Trägen vinner!

Du har arbetat utomlands i flera år. Du har bl. a. varit verksam vid Cambridge. Vad är enligt dig de viktigaste skillnaderna mellan den svenska akademisk kulturen och den i Cambridge?

DEN VIKTIGASTE SKILLNADEN är att i Cambridge (och andra toppuniversitet) finns det ett ständigt pågående akademiskt samtal med seminarier, kvällsföreläsningar och konferenser. Detta innebär att möjligheterna till stimulerande diskussioner är mycket större. Självklart är storleken på miljön viktig. I Sverige, liksom kanske även i Holland, finns det enligt min mening alltför många små miljöer i humaniora. Det leder till ganska tråkiga interna seminarier. En annan viktig skillnad mellan England och Sverige är att humaniora i England fortfarande tillerkänns ett visst egenvärde, även om detta nu tycks vara på väg att försvinna.

Samtidigt ska jag villigt erkänna att jag tycker det är rätt kul att filosofera utanför Sverige just därför att det är osvenskt. I Sverige envisas alla med att tycka likadant, även i akademiska kretsar. Utrymmet för kreativ oenighet är större utanför Sverige.

Vilka förändringar skulle du vilja se inom svensk filosofi?

BRA FRÅGA. Till att börja med tycker jag man ska avskaffa distinktionen mellan teoretisk och praktisk filosofi – filosofi är *ett* ämne! Jag tycker också det är ett problem att så stort fokus ligger på att efterrapportera och kommentera sådant som Stora Internationella Stjärnor sysslar med. Visst, Kripke, Parfit och Scanlon är bättre filosofer än vi i Sverige någonsin kommer bli. Men det betyder inte att vi måste försöka skriva fotnoter till deras verk (även om jag själv ägnat mig en del åt sådant...). Jag tycker en utmärkt förebild kunde vara Lars Bergström, som skrev en avhandling om ett helt nytt ämnesområde på 60-talet: hur individuerar man handlingsalternativ? Eller ta Peter Gärdenfors och AGM. Den sortens nyskapande forskning är det, så vitt jag kan se, glest med i svensk filosofi idag. Kanske beror det på den ständiga jakten på anslag. Det är alltid mer attraktivt för mig som individ att satsa min energi på att kommentera någon välkänd åsikt eller teori, eftersom jag då vet att jag kommer att kunna publicera något om detta.

Du har varit verksam vid två tekniska högskolor i Sverige. Vilka är dina erfarenheter därifrån?

DEN VIKTIGASTE ERFARENHETEN är väl att man som filosof vid en teknisk högskola hela tiden måste vara beredd att svara på frågan: »Varför behövs det filosofi här? Vore det inte bättre med mer pengar till hållfasthetslära?» I längden kan det bli en smula tröttsamt att besvara denna fråga. Men skämt åsido, samtidigt tycker jag att det är i grunden positivt att det nu finns filosofi vid tekniska universitet i Sverige. För detta förtjänar Sven Ove Hansson på KTH stort beröm!

Du har precis kommit ut med en ny bok, *The Dimensions of Consequentialism*. Vilka är dina viktigaste slutsatser?

MIN VIKTIGASTE SLUTSATS är att en handlings moraliska riktighet beror på flera olika faktorer, eller dimensioner. Dessa kan inte vägas samman till ett binärt moraliskt omdöme. Tänk exempelvis på konflikten mellan total välfärd och jämlikhet. Tidigare har kon-

sekventialister tänkt sig att man kan tilldela en viss vikt (eventuellt noll) till varje aspekt och sedan väga samman en handlings totala värde till ett enskilt tal som återspeglar dess värde; det eller de alternativ som får högst sammanvägda värde är moraliskt rätt, och de andra är fel. I min bok argumenterar jag för att detta »avvägnings-tänkande» är en orimlig förenkling. Både total välfärd och jämlikhet spelar roll, men de kan inte vägas samman på detta sätt. Om du tvingas välja mellan att antingen maximera total välfärd eller jämlikhet bör du därför dra slutsatsen att inget av de två alternativen är helt rätt eller helt fel. Moralisk riktighet och felaktighet varierar, bokstavligen talat, i grader. Det finns, försöker jag hävda, en moralisk gråzon mellan rätt och fel som vi ofta hamnar i när mer än en dimension bestämmer en handlings moraliska riktighet.

Hur ser du på att publikationer i internationella tidskrifter väger allt tyngre, t. ex. vid tjänstetillsättningar, tilldelning av forskningsmedel etc.? **DETTA ÄR I GRUNDEN BRA.** Jag har flera gånger sökt professurer vid utländska universitet där tillsättningsförfarandet varit helt slutet och där det varit uppenbart att den lokala kandidat som till slut fått jobbet varit mindre meriterad. Detta har hänt mig i Holland, Tyskland och Schweiz. I samtliga fall har en lokal men mindre meriterad kandidat fått jobbet, då »riktiga» publikationer i slutändan inte haft någon avgörande betydelse. Så allt som gör tillsättningsförfarandet mer objektivt välkomnar jag varmt.

Experimentell filosofi har blivit alltmer populär. Vad tycker du om det? **DET ÄR KUL!** Filosofer säger ofta saker som kan, och borde, prövas empiriskt. Så varför då inte göra det? Ta exempelvis olika teorier om vad vi menar med ord som »kunskap», »rättvisa», »moraliskt rätt» o.s.v. Detta tycks vara frågor som bäst kan avgöras empiriskt.

Ännu intressantare blir det om man låter filosofer besvara enkäterna. Jag har själv gjort studier som visar att filosofer som har engelska som modersmål inte menar samma sak med »kunskap» som filosofer vars modersmål är tyska, holländska eller svenska. Detta gäller även om alla frågor ställs på samma språk (engelska) till alla

respondenter. Filosofi är således, åtminstone i viss mån, språkberoende. En annan, ännu ej publicerad »upptäckt» är att fackfilosofer är mindre benägna att ranka analytiska sanningar som kunskap än enkla icke-analytiska sanningar, vilket går emot de flesta kända teorier om kunskap. Filosofer tycks inte tror på sina egna teorier.

→

Magnus Jedenheim-Edling